

FRÄMJA TILLBÖRLIG AKTSAMHET I FRÅGA OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

FORDONSINDUSTRIN - EN VÄGLEDNING FÖR FACKFÖRENINGAR

SÉVERINE PICARD • PROGRESSIVE POLICIES

Medfinansieras av
Europeiska unionen

INLEDNING

Denna sektorsspecifika vägledning ger insikter om de risker som arbetstagare inom fordonsindustrin och längs dess leveranskedjor står inför. Här beskrivs hur dessa risker proaktivt kan hanteras genom en robust process avseende tillbörlig aktsamhet i fråga om mänskliga rättigheter. Vägledningen är utformad för att användas tillsammans med en introduktionsguide, vilken ger praktiska rekommendationer för att förstå och implementera tillbörlig aktsamhet i fråga om mänskliga rättigheter ur ett tvärsektorielt perspektiv.

Denna vägledning publiceras vid en särskilt spänd tidpunkt för sektorn. De pågående hårda diskussionerna om koldioxidutsläpp, i kombination med utmanande marknadsavmattningar och ett ansträngt internationellt handelslandskap, sätter branschen under ett enormt tryck.

Globala värdekedjor inom fordonsindustrin kännetecknas i allmänhet av stort tryck på produktionskostnaderna (inklusive arbetskraftskostnader), vilket initialt appliceras av originaldelstillverkarna (OEM-företag), för att sedan fortsätta längs nivåerna i leveranskedjan (när så är möjligt). När tillbörlig aktsamhet i fråga om mänskliga rättigheter tillämpas på rätt sätt, blir den ett kraftfullt verktyg som fackföreningar kan använda för att motverka denna nedåtgående spiral vad gäller arbetskraftskostnader och arbetsvillkor. Detta eftersom den har potential att främja grundläggande rättigheter (särskilt föreningsfrihet och kollektivförhandlingar), samt att öka transparensen, främja dialogen och öka ansvarstagandet inom globala affärsstrategier.

Detta dokument är kulmen på ett tvåårigt samarbetsprojekt som leds av IndustriALL Global Union och industriAll Europe. Projektet främsta målsättning var att ta fram praktisk vägledning om hur fackliga företrädare på multinationella företag kan ingripa, och detta med hänsyn till hur specifika frågor avseende mänskliga rättigheter och leveranskedjor tar sig uttryck inom respektive sektor. De förslag som här läggs fram, har noga diskuterats med medlemmar i IndustriALL Global Union och industriAll Europe, bland annat under en workshop som hölls i Madrid i juni 2025. Detta är ett viktigt, men inte slutgiltigt, steg för att uppmuntra till ett gemensamt strategiskt tillvägagångssätt för att främja arbetstagares rättigheter, internationell solidaritet och ansvarsfullt affärsbeteende, samt för att komma överens om vägen framåt i vårt gemensamma arbete vad gäller tillbörlig aktsamhet i fråga om mänskliga rättigheter.

SÉVERINE PICARD

Tillbörlig aktsamhet syftar till att införliva respekt för mänskliga rättigheter genom hela affärens värdekedja. Denna process omfattar flera steg, inklusive formell integrering av ansvarsfullt företagande i företagsledningssystem, analys och riskreducering, avhjälpan av eventuell påverkan, samt ändamålsenlig rapportering.

VEM ÄR DEN HÄR VÄGLEDNINGEN TILL FÖR?

Denna vägledning fokuserar på strategier på företagsnivå. Policy-relaterad opinionsbildning är avgörande, särskilt för att regeringar ska ratificera internationella standarder och genomföra arbetsrättigheter, men dessa ligger utanför ramen för detta projekt.

Därför är denna vägledning avsedd för fackföreningar på företagsnivå, och som arbetar på alla nivåer inom globala värdekedjor. Fackliga företrädare kan, beroende på hur stort inflytande de har – något som framför allt avgörs av den förhandlingskraft man besitter, samt styrkan i de rättsliga ramarna – använda olika former av påtryckningsmedel. Till exempel kan huvudkontorsbaserade fackföreningar använda sin position till att påverka standarder över hela affärsverksamheten och se till att arbetstagare i andra regioner/länder får en röst. Omvänt bör lokala fackföreningar som representerar arbetstagare inom leveranskedjan, proaktivt kunna använda sig av klagomålsförfaranden och samverka med huvudkontorets fackföreningar för att korrekt bedöma hur allvarliga och frekventa riskerna för arbetstagarnas rättigheter är.

OEM-företag befinner sig i slutet av långa globala värdekedjor, vilka vanligtvis börjar med utvinning av råmaterial för att gå vidare till produktion av kärnmaterial såsom metaller (ett viktigt fokus i detta samarbetsprojekt mellan IndustriALL Global Union och industriAll Europe), plast, glas, gummi, textilier, läder med mera. Därefter följer tillverkning av fordonsdelar och komponenter och slutligen montering av dessa. Fackföreningar inom OEM-företag bör använda tillbörlig aktsamhet i fråga om mänskliga rättigheter för att ta itu med fackliga frågor inom den egna verksamheten, samtidigt som de bör vara beredda på att fackföreningar i leverantörskedjan kan komma att vända sig till dem för att påverka praxis i andra delar av värdekedjan. Till exempel är råvaruutvinningen en särskilt utsatt del av den globala värdekedjan, och fackföreningar kan begära att arbetstagarrepresentanter i kundföretag förespråkar ansvarsfull praxis.

Det övergripande målet är att samordna fackligt inflytande på flera nivåer för att förbättra standarderna inom ett multinationellt företags, och dess affärspartners, egen verksamhet och därigenom bidra till full efterlevnad av arbetstagarnas rättigheter.

1. NUVARANDE PRAXIS AVSEENDE TILLBÖRLIG AKTSAMHET I FRÅGA OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

I många fall börjar fackföreningarna inte från noll. Stora multinationella företag inom fordonsindustrin har under senare år avsevärt ökat sina resurser och aktiviteter relaterade till riskkartläggning. De har utvecklat sådana processer som svar på nationella rättsliga skyldigheter, eller för att förbättra sitt anseende genom att anpassa sig till icke-bindande internationella standarder, till exempel FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter (UNGP). Som en del av detta projekt har IndustriALL Global Union och industriAll Europe utvärderat kvaliteten på befintliga processer avseende tillbörlig aktsamhet i fråga om mänskliga rättigheter inom sektorn. Den övergripande slutsatsen blev att betydande luckor kvarstår, och att den fulla potentialen i tillbörlig aktsamhet i fråga om mänskliga rättigheter ännu inte utnyttjas.

Grundläggande brister inkluderar:

- **Transparens** – det finns knappast någon insyn i leveranskedjorna för fordonsindustrins OEM-företag (ursprungsländer, leverantörsnamn, produkter, medarbetarsiffror). Den tillgängliga informationen fokuserar vanligtvis på OEM-företagens egen verksamhet. Leveranskedjorna är så komplexa att OEM-företagen själva vanligtvis saknar exakt information om leverantörer mittströms och, i vissa fall, även om sina uppströmsleverantörer (råvaror, inklusive bearbetning) om inte särskild uppmärksamhet ägnas detta genom lagstiftning och/eller offentlig granskning.
- **Riskidentifiering** – riskkartläggning tenderar att vara generisk och otillräckligt detaljerad, vilket gör det svårt att bedöma allvarlighetsgraden och frekvensen vad gäller kränkningar av arbetstagarnas rättigheter. Uppgifter om länder, antal och typer av ärenden saknas ofta. Fackföreningarna ges sällan möjlighet att komplettera företagens riskanalys med egna data.
- **Handlingsplaner** – de är ofta vaga, branschledda och tas fram utan fackligt deltagande. De kan utgå från självbedömning. Även om leverantörsrevisioner används i stor utsträckning, lämnas lite eller ingen information om hur oberoende dessa är, eller om vilka åtgärder som vidtas vid bristande efterlevnad av tillämpliga standarder.

För att kunna ta itu med dessa brister krävs det att fackföreningarna tar en aktiv roll i att övervaka sysselsättningen längs hela den globala värdekedjan, samt i att initiera, och helst förhandla fram, meningsfulla förbättringar. Inledningsvis kan det behövas en stor insats endast för att samla in grundläggande information om var verksamheten bedrivs, om hur många arbetstagare som är inblandade, och vilka de största riskerna är ur arbetsperspektiv.

2.

DEN GLOBALA VÄRDEKEDJAN INOM FORDONSINDUSTRIN

Fordonsindustrins globala värdekedja omfattar alla på varandra följande steg som tar ett fordon till slutkonsumenten: från råvaruutvinning, via bearbetning och raffinering, till produktion och slutanvändning. Eftersom OEM-företagen endast producerar ett mycket begränsat antal kärnkomponenter själva, är leveranskedjorna omfattande, mycket fragmenterade och komplexa. Det totala antalet leverantörer till OEM-företag och till stora Tier 1-leverantörer kan lätt uppgå till 50 000. Delar och komponenter tillverkas i en mängd länder runt om i världen.

För denna vägledning kan de grundläggande stegen i fordonsindustrins globala värdekedja sammanfattas enligt följande:

- Utvinning och/eller bearbetning av råmaterial/basmaterial (vanligtvis leverantörer inom Tier 6–8)
- Tillverkning av primärprodukter som gjutgods (metall och plast), rör, kablar, textilier, lack och många fler (vanligtvis leverantörer i Tier 4–6)
- Bearbetning och delmontering av primärprodukter (vanligtvis Tier 3–4)
- Utveckling/samutveckling och design, tillverkning och delmontering av komponenter (leverantörer i Tier 1 och 2)
- FoU, design, slutlig fordonsmontering och försäljning (OEM-företag)

Alla kedjor startar med **utvinning av råvaror** som metalmalmer, olja, gummi, bomull och sand. Utvinningen är ofta koncentrerad till resursrika länder, vilket också kan sammanfalla med betydande utmaningar vad avser mänskliga rättigheter. Till exempel bryts de mineraler som är viktiga för tillverkningen av elbilsbatterier till stor del i Demokratiska republiken Kongo, Peru, Chile och Indonesien. Det är i det här stadiet de mest flagranta kränkningarna av arbetstagarnas rättigheter tenderar att äga rum (se den sektorsspecifika vägledningen om utvinningsbranschen för mer information).

De extraherade materialen **bearbetas** sedan till prekursorer som till exempel stål, koppar, aluminium, plastpolymer, gummi, glas, textilier och många fler. Detta steg utförs ofta utanför utvinningslandet. Länder med teknologiskt kunnande samt tillgång till mycket och billig el dominerar detta skede. Till exempel kontrollerar Kina en betydande del av bearbetningen av batterirelaterade material (kobolt, nickel, koppar och litium), trots att landet inte är huvudkälla till själva råmalmen. Även detta stadium medför stora utmaningar när det kommer till arbetstagarnas rättigheter (se den sektorsspecifika verktygsådan om basmetaller).

Sedan kommer **tillverkningen av primärprodukter**, som – fortsättningsvis med metallbearbetning som exempel – huvudsakligen innebär gjutning, sintring och 3D-utskrift.

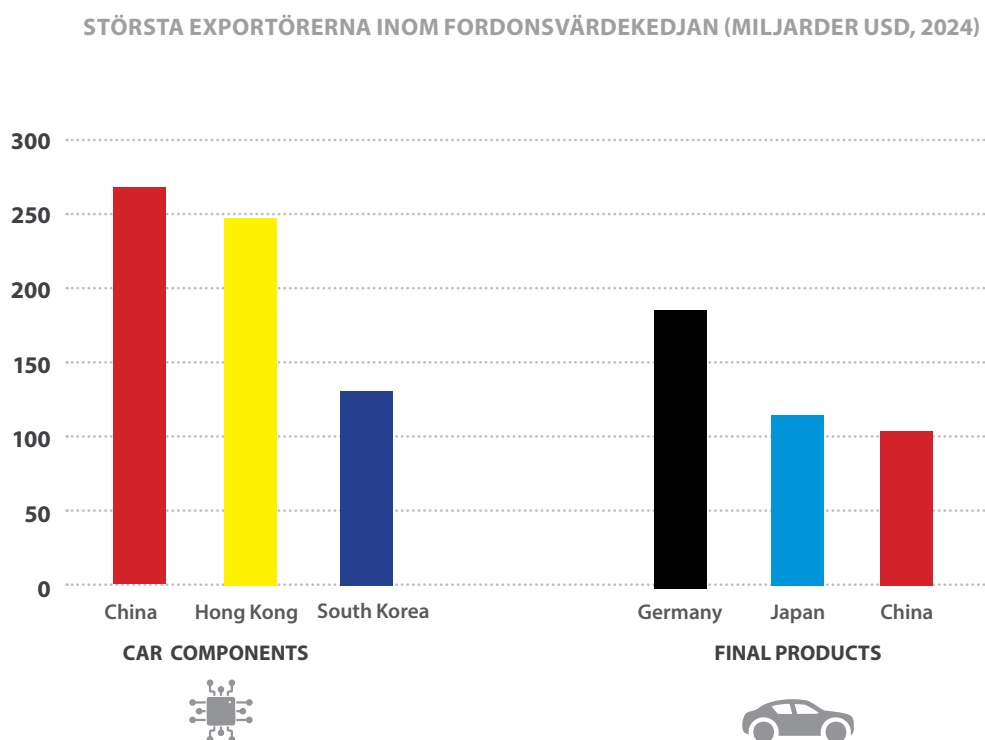
Dessa delar och delkomponenter skickas då vanligtvis till en **komponenttillverkare**. I stort sett kännetecknas detta stadium, särskilt inom elektronik, antingen av maskinbearbetning eller tillverkning och delmontering av delar.

Tier 1-leverantörer tillverkar fordonssystem eller komplexa komponenter och säljer dem direkt till OEM-företagen. De är stora, och ofta globala, företag med betydande FoU-kapacitet, till exempel Bosch (Europa), Denso (Japan) eller Magna (USA). Tier 1-leverantörer har ofta ett nära samarbete med OEM-företagen vad gäller produktutveckling, och bidrar med en stor del av fordonets totala värde. När det gäller elfordon, kommer de ledande Tier 1-leverantörerna från Kina (till exempel CATL) och Korea (till exempel Samsung), och levererar batterier och tillhörande elektroniska styrenheter.

Enligt OECD:s statistik är Kina, Hongkong och Sydkorea bland de största exportörerna av bilkomponenter.

I slutet av den globala värdekedjan återfinns OEM-företagen, såsom Toyota, Volkswagen, BYD eller Hyundai/Kia. Dessa företag står för design, varumärkning och montering av slutprodukten. Deras direkta roll i komponenttillverkningen har minskat, för att i stället fokusera på kärnkompetenser som FoU, design och marknadsföring, samt hantering av stora leverantörsnätverk.

Figur 1: Största exportörerna inom fordonsindustrin (källa: egen bearbetning baserad på OECD-statistik 2024)

3.

ÖVERSIKT AV ARBETSTAGARRELATERADE RISKER

Såsom beskrivs i introduktionsguiden är riskkartläggning en viktig aspekt när det gäller tillbörlig aktsamhet i fråga om mänskliga rättigheter. Detta steg kräver att företaget kartlägger både sin egen och sina viktigaste leverantörers affärsverksamhet för att kunna bedöma arten och omfattningen av riskerna avseende mänskliga rättigheter. Fackföreningarna bör granska denna kartläggning för att säkerställa att den är robust nog för att det ska gå att identifiera typ, frekvens, och allvarlighetsgrad hos de risker arbetstagarna står inför.

Sammanfattningsvis är anti-facklig verksamhet och brott mot kollektivavtal centrala problem, särskilt i länder med relativt svag arbetslagstiftning, samt mitt- och uppströms i de globala värdekedjorna.

Arbetsmiljön är också en viktig risk. Dessa risker är både omedelbara (på grund av arbetsförhållandenas natur), och långsiktiga (kronisk exponering för farliga förhållanden och/eller ergonomiska problem). Riskerna är återigen särskilt stora mittströms och uppströms i leverantörskedjan på grund av bristande efterlevnad av grundläggande arbetsmiljöstandarder.

På OEM-nivå och hos stora leverantörer, är fordonsindustrin känd för att ha ganska höga arbetsmiljöstandarder och goda ergonomiska förhållanden. Varje leveranskedja (metall, plastdelar, textilier, gummidelar, elektroniska och elektriska delar, glas, med mera.) för dock med sig egna specifika risker. Samarbete och samordning mellan fackföreningar längs leverantörskedjor – med aktivt stöd från IndustriALL Global Union och industriAll Europe – kan förbättra förståelsen av arbetsmiljörisker och införliva denna kunskap i företagets riskanalyser, framför allt hos nedströmsaktörer som OEM-företag och Tier 1-leverantörer.

FÖRORSAKANDE FAKTORER

Throughout the GVC, the following factors must be considered as key enablers of OSH accidents:

- ▶ Brist på fackligt erkännande
- ▶ Kostnadstryck
- ▶ Användning av utsatta arbetstagare, till exempel migranter eller arbetstagare med otrygga anställningsformer
- ▶ Outsourcing /underentreprenad av arbetsintensiva arbetsuppgifter

Sammanfattningsvis betalar arbetstagarna ett dubbelt pris när arbetsrelaterade påfrestningar kombineras med miljöskador i deras lokalsamhällen.

4.

VAR SKA MAN BÖRJA? FÖRSLAG TILL PRIORITERINGAR INFÖR RISKKARTLÄGGNING

Fackföreningar som står inför en lång och komplex global värdekedja kan känna sig överväldigade och osäkra kring var riskbedömningen bör påbörjas. De kan också känna att företagets prioriteringar inte korrekt återspeglar hur allvarliga och frekventa kränkningarna av arbetstagarnas rättigheter är. Detta gäller inte minst om kontakter med lokala fackföreningar saknas, eller effektiva klagomålsförfaranden inte finns på plats.

En första inkörsport för fackföreningar inom fordonsindustrin bör vara en analys av arbetstagarnas klagomål. Utöver detta kan fackföreningar också fastställa vilka länder som bör prioriteras genom att undersöka var företag bedriver omfattande verksamhet i högriskmiljöer. De bör också beakta de politiska prioriteringar som fastställts av IndustriALL Global Union och industriAll Europe.

ANALYSERA KLAGOMÅL

De flesta OEM-företag och Tier 1-leverantörer har klagomålsförfaranden på plats. Detta innebär att lokala fackföreningar i huvudsak har tillgång till klagomålskanaler, vilket gör det möjligt för dem att genomföra oberoende utredningar och vidta korrigerande åtgärder. Ytterligare information om nödvändiga beståndsdelar i ett oberoende och effektivt klagomålsförfarande finns i den sektorsövergripande vägledningen.

Fackföreningar hos OEM-företag och Tier 1-leverantörer bör löpande övervaka utvecklingen av klagomålsflödet för att kunna bedöma hur de konkreta riskerna förändras över tid. Denna process hjälper till att avgöra i vilken utsträckning en serie enskilda klagomål faktiskt pekar på ett systemiskt problem.

RIKTA IN SIG PÅ HÖGRISKLÄNDER

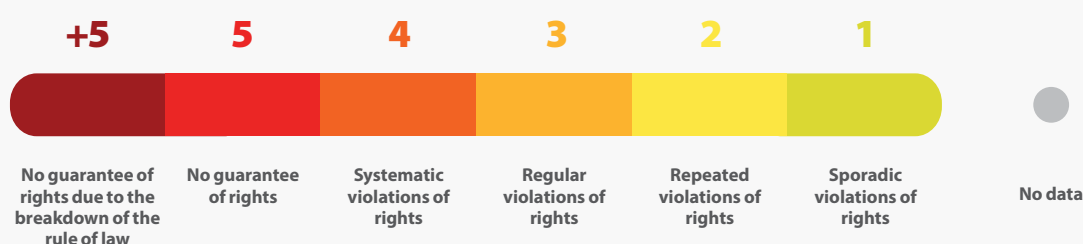
Den föreslagna fackliga värmekartan sammanställer data om exportvolymerna – vilka används som en grov indikator om antalet potentiellt berörda arbetstagare – och kombinerar dessa med varje lands poäng i Internationella fackliga samorganisationens (IFS) globala rättighetsindex. Detta visuella verktyg hjälper till att **identifiera länder som både är arbetsintensiva och där det föreligger hög risk för otillräckligt skydd av arbetstagarnas rättigheter**. Som utgångspunkt kan fackföreningar koncentrera sina undersökande insatser till dessa prioriterade länder för att styra vidare forskning och åtgärder.

Som en illustration kan följande karta (Figur 2) ge vägledning för att prioritera fokusområden vid undersökning av leveranskedjan för bilkomponenter. Länderna är färgade enligt IFS-riskpoäng: från grönt (sporadiska kränkningar av arbetstagarnas rättigheter), till rött (ingen garanti för rättigheter), och är överlagrade med handelsvolymerna för att visa potentiellt antal berörda arbetstagare. Handelsvolymerna representeras av cirklar: blått för låga (0–33 procent av det totala handelsvärdet), orange för medelhöga (34–66 procent) och rött för höga (67–100 procent).

Länder som kombinerar en hög IFS-riskpoäng med höga eller medelhöga handelsvolymerna bör prioriteras för vidare utredning. Dessa inkluderar Kina, Thailand, Malaysia, Sydkorea, Filippinerna, Turkiet och Ecuador.

Beroende på leverantörsnärvard kan länder som kombinerar en medelhög IFS-riskpoäng med höga eller medelhöga handelsvolymerna också rankas högt på en facklig prioriteringslista. Dessa inkluderar USA, Brasilien, Storbritannien, Ungern, Grekland, Georgien och Sri Lanka.

Gröna länder representerar fall med låg riskexponering enligt IFS. Även om dessa kanske inte kräver omedelbar uppmärksamhet, kan fackföreningar ändå uppmärksammas på var arbetstagares klagomål inte kan lösas lokalt och eskaleras till huvudkontoret.

IFS-indexet klassificerar länder utifrån hur väl de följer internationellt erkända kollektiva arbetsrättigheter, både i lag och i praktiken, särskilt rätten till föreningsfrihet, kollektivförhandlingar och strejk. Länderna klassificeras i kluster 1–5+. Ett högt rankat kluster innebär att landet inte garanterar kollektiva rättigheter.

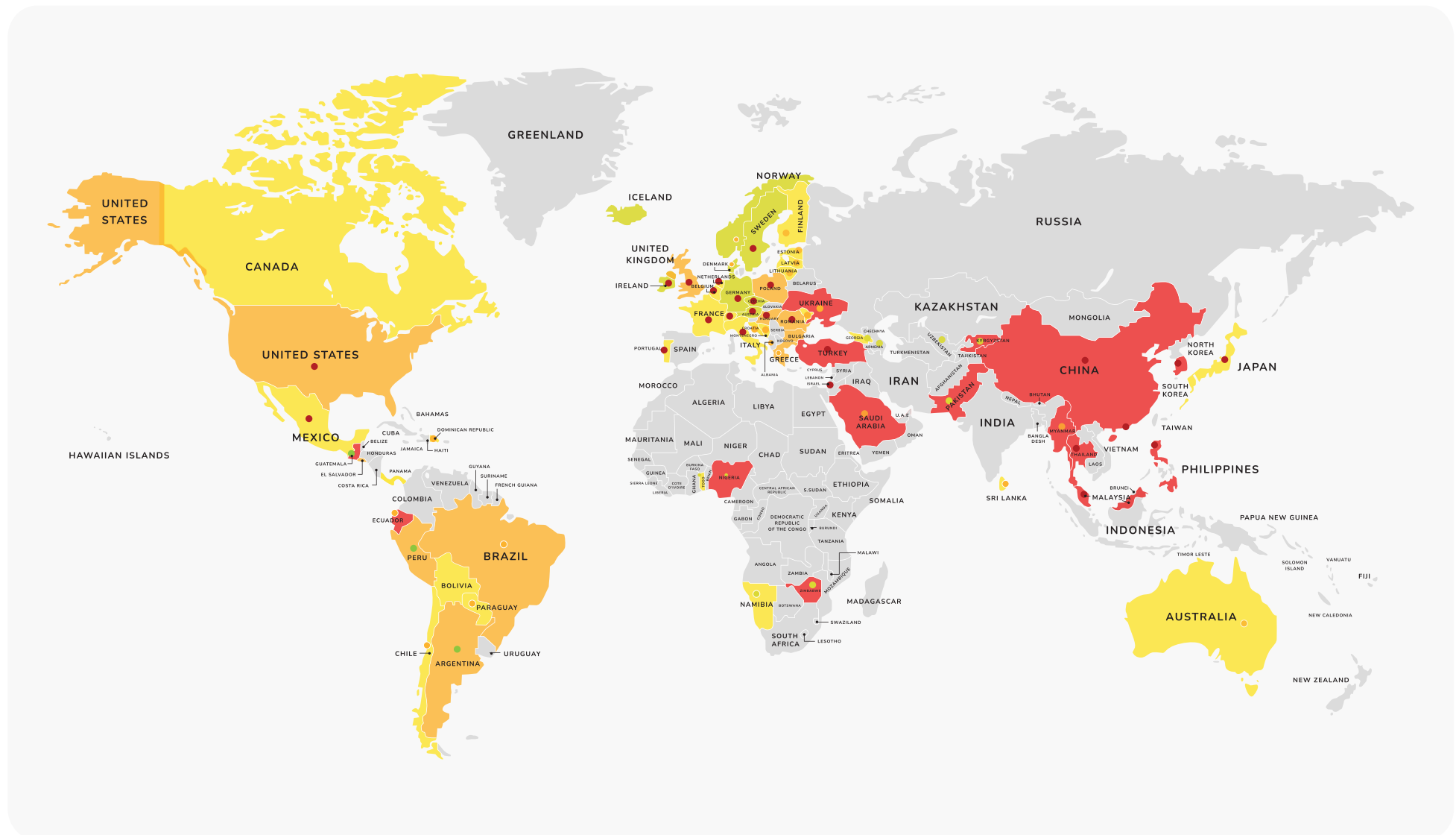
Källa: www.ituc-csi.org

UTGÅ FRÅN INDUSTRIALL GLOBAL UNIONS FOKUSOMRÅDEN

IndustriALL Global Union har fastställt följande högprioriterade målsättningar avseende tillverkning:

- **Den globala leveranskedjan för batterier** medför betydande risker för arbetstagarnas rättigheter på grund av farliga arbetsförhållanden (delvis inklusive barn- och tvångsarbete) samt låga fackföreningsnivåer, särskilt under utvinnings- och bearbetningsstadiet. Den fragmenterade leveranskedjan som omfattar flera länder gör det svårt för fackföreningar att övervaka arbetspraxis och hålla arbetsgivare ansvariga. Om de inte åtgärdas, kommer riskerna att öka exponentiellt på grund av den snabba tillväxten inom elbilsproduktion och energilagring.
- **Fordonsindustrin i Turkiet, Mexiko, MENA-regionen, Kina och Indien** – utgör – bland andra – viktiga nav i den globala fordonsleveranskedjan och hyser många multinationella leverantörer. Dessa länder har förknippats med betydande utmaningar för arbetstagarnas rättigheter, inklusive användning av arbetsgivarvänliga fackföreningar, undertryckande av oberoende fackföreningar, och brott mot kollektivavtal. Nya fall, till exempel vedergällningsåtgärder mot facklig organisering av arbetstagare i bilglasfabriker, belyser hur sårbara arbetstagare i denna bransch är.

Figur 2: Bilkomponenter - en värmekarta över högriskländer

5.

HUR KAN MAN UTÖVA PÅTRYCKNING?

På grundval av de identifierade riskerna är företaget skyldigt att mildra risker som får negativa effekter vad gäller mänskliga rättigheter. Företaget bör också utveckla en plan för att förhindra eller åtminstone mildra potentiella framtida effekter. Fackföreningar bör sträva efter att förhandla fram flera av dessa åtgärder med ledningen för en skräddarsydd handlingsplan.

NR. 1 SE TILL ATT FACKFÖRENINGARNA HAR EN PLATS VID BORDET

För att garantera facklig representation längs hela värdekedjan krävs att företagen tydligt åtar sig att respektera fackliga rättigheter. Detta åtagande bör gå bortom de nationella rättsliga ramarna – som kan vara otillräckliga – och garantera efterlevnad av grundläggande ILO-standarder både inom den egna verksamheten och längs hela leverantörskedjan.

En stor utmaning förblir dock avsaknaden av ett robust rättsligt skydd i många länder där verksamhet förekommer. **Huvudkontorsbaserade fackföreningar bör använda sitt inflytande för att säkra en plats vid bordet via globala nätverk, och därigenom säkerställa att fackföreningar inom leverantörskedjan är adekvat representerade.**

Det rekommenderas också att huvudkontorets fackföreningar, för att stödja detta arbete, utser en eller flera tjänstemän/expertter på tillbörlig aktsamhet i fråga om mänskliga rättigheter.

År 2022 undertecknade IndustriALL Global Union en principförklaring om socialt ansvar och mänskliga rättigheter med det tyska företaget Daimler Truck. Denna förklaring betonar respekten för mänskliga rättigheter i företagets egen verksamhet och genom leveranskedjan. Övervakningen genomförs genom regelbundna riskbedömningar, förebyggande och korrigerande åtgärder, samt årlig granskning.

Implementeringen diskuteras regelbundet med Världskommittén för arbetstagare. Denna kommitté har facklig representation både inom och utanför Europeiska unionen. Som ett resultat har länder utanför Europeiska unionen samma rättigheter och skyldigheter som EU-länderna, vilka direkt omfattas av direktivet om europeiska företagsråd.

Box 1: Exempel på inkluderande övervakning

NR. 2 MÖJLIGGÖRA EFFEKTIVA KLAGOMÅLSFÖRFARANDEN

Väl fungerande klagomålsförfaranden kan avsevärt stärka skyddet för arbetstagare och främja upprätthållandet av anständiga arbetsförhållanden, både inom företagets egen verksamhet och längs hela leveranskedjan. Effektiva klagomålsförfaranden gör det möjligt att eskalera frågor till huvudkontoren för OEM-företag och Tier 1-leverantörer, vilka i sin tur kan påverka aktörer längre upp i kedjan.

Fackföreningarna på både lokal nivå och huvudkontorsnivå spelar därför en avgörande roll.

På lokal nivå, är fackföreningar avgörande för inrapportering av klagomål till systemet, och för dokumentation kring hur systematiska risker utvecklas i olika delar av den globala värdekedjan. För detta ändamål bör lokala fackföreningar:

- 1. Samla in detaljerad information** om kränkningar av arbetstagares rättigheter på den aktuella arbetsplatsen. En rapporteringsmall finns tillgänglig från industriALL Global Union.
- 2. Lämna in utförliga klagomål** till lämplig visselblåsar- eller klagomålskanal. Ju längre upp i leveranskedjan man befinner sig, desto svårare kan det vara att identifiera den Tier 1-leverantör eller det OEM-företag som har tillräckligt inflytande över den direkta arbetsgivaren. Nr. 4 nedan beskriver vikten av att mäta inflytande i en leveranskedja för att kunna avgöra vilken ingångspunkt som är mest effektiv för att lämna in klagomålet. Vid behov bör fackföreningar kontakta IndustriALL Global Union för stöd.
- 3. Meddela** IndustriALL Global Union att ett klagomål har lämnats in för att säkerställa korrekt uppföljning.

På huvudkontorsnivå bör **fackföreningar inom OEM-företag eller Tier 1-leverantörer** använda sin position för att åstadkomma tillfredsställande lösningar av konflikter. Detta kräver att man, enligt beskrivningen i Nr. 1, upprätthåller tät kontakt med lokala fackföreningar. Över tid bör fackföreningar också samla in och analysera klagomålsdata för att stödja sin egen riskidentifiering och mäta framsteg när det gäller arbetstagares rättigheter i både den egna verksamheten och längs leverantörskedjorna.

Ruta 3: Exempel på konfliktlösning genom icke-rättsliga mekanismer

Fallstudie 1: Lokal leverantör når överenskommelse inom ett år

2019 började en turkisk fackförening, i enlighet med alla tillämpliga lagkrav, organisera arbetstagare hos en lokal bildelsleverantör. Arbetsgivaren svarade med att vägra erkänna facket och avskeda fackligt organiserade arbetstagare.

Fackföreningen startade omedelbart en icke-rättslig klagomålsprocess och rapporterade överträdelsen till en tysk metallfackförening samt till IndustriALL Global Union. Information delades också strategiskt med företagsråden för de internationella företag som var kunder hos den turkiska leverantören.

Som ett resultat av detta mångfacetterade internationella tryck accepterade den lokala leverantören facklig organisering, och 2020 tog en kollektiv förhandlingsprocess sin början.

Fallstudie 2: Internationella insatser säkrar avtal efter sex års konflikt

Ett liknande fall gällde en turkisk arbetsplats som ägdes av ett utländskt företag, och där arbetsgivaren aggressivt motarbetade fackföreningen.

Som svar initierade den lokala fackföreningen en dialogprocess på internationell nivå, vilken involverade IndustriALL Global Union, moderföretaget, företagets huvudkontor i Frankrike, samt franska fackföreningar.

Efter en sex år lång konflikt godtog den lokala arbetsgivaren slutligen facklig organisering på arbetsplatsen, och ett kollektivavtal undertecknades.

Källa: D. Kutlu (2024), Union organizing processes and workers' rights in supply chains of the automotive sector in Türkiye: issues and opportunities regarding non-judicial conflict solutions (Fackliga organiseringsprocesser och arbetstagares rättigheter i leverantörskedjor inom fordonssektorn i Turkiet: problem och möjligheter kring icke rättslig konfliktlösning)

NR. 3 ATT ETABLERA TILLBÖRLIG AKTSAMHET I FRÅGA OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I DEN EGNA VERKSAMHETEN

Arbetet med att hantera risker avseende arbetstagares rättigheter på multinationella företag bör i idealfallet inledas med **fackliga arbetsplatsinspektioner**, vilka förutsätter en garanterad tillträdesrätt. Vid dessa besök ges fackföreningar möjlighet att oberoende övervaka arbetsförhållandena, utvärdera efterlevnaden av gällande arbetsmiljöstandarder, och säkerställa att företagets rapportering stämmer överens med verkligheten.

Därefter bör utvecklingen följas upp med hjälp av **objektiva nyckeltal**, vilka kan skilja sig åt beroende på typen av risker som identifierats. Indikatorer kan till exempel omfatta:

- Antalet arbetsplatsolyckor
- Förekomsten av valda arbetstagarkommittéer, dessas sammansättning och antalet möten
- Kollektivavtalens omfattning
- Andelen direkta arbetstillfällen i förhållande till andelen indirekta arbetstillfällen
- Andelen tillsvidareanställningar i förhållande till andelen visstidsanställningar
- Uppgifter som samlats in från klagomålsförfaranden

Fackföreningar kan också **kontakta finansiella investerare** för att lyfta de finansiella, juridiska och anseendemässiga risker som de företag man investerar i löper vid bristande respekt för arbetstagarnas rättigheter. Genom att framföra bevis för arbetsplatsöverträdelser kan fackföreningar uppmana investerare att kräva större öppenhet, korrigeringsåtgärder från ledningen, och starkare policyer gällande tillbörlig aktsamhet i fråga om mänskliga rättigheter. I vissa fall kan fackföreningar skapa allianser med ansvariga investerare eller pensionsfonder för att föreslå aktieägarbeslut och göra respekt för arbetstagarnas rättigheter till ett villkor för fortsatta investeringar. Detta utgör ytterligare ett kraftfullt påtryckningsmedel i förhållande företagen och fungerar som ett komplement till direkta fackliga förhandlingar.

NR. 4 HANTERING AV LEVERANTÖRER

UTVÄRDERING AV PÅTRYCKNINGSMÖJLIGHETER

Fackföreningarna måste identifiera var inom den globala värdekedjan de har störst möjlighet att påverka. Genom denna insikt kan de effektivt fokusera sina insatser till de områden där påtryckningarna kan ge mest meningsfull och varaktig förändring.

Nyckelfaktorerna inkluderar:

Beroende – när det multinationella företaget är en oundgänglig kund till en viss leverantör, kan hotet om att avsluta ett avtal utgöra en kraftfull drivkraft för förändring.

Ägarskap – press på stora företag få en kaskadeffekt och påverka beteendet även hos mindre leverantörer eller kooperativ.

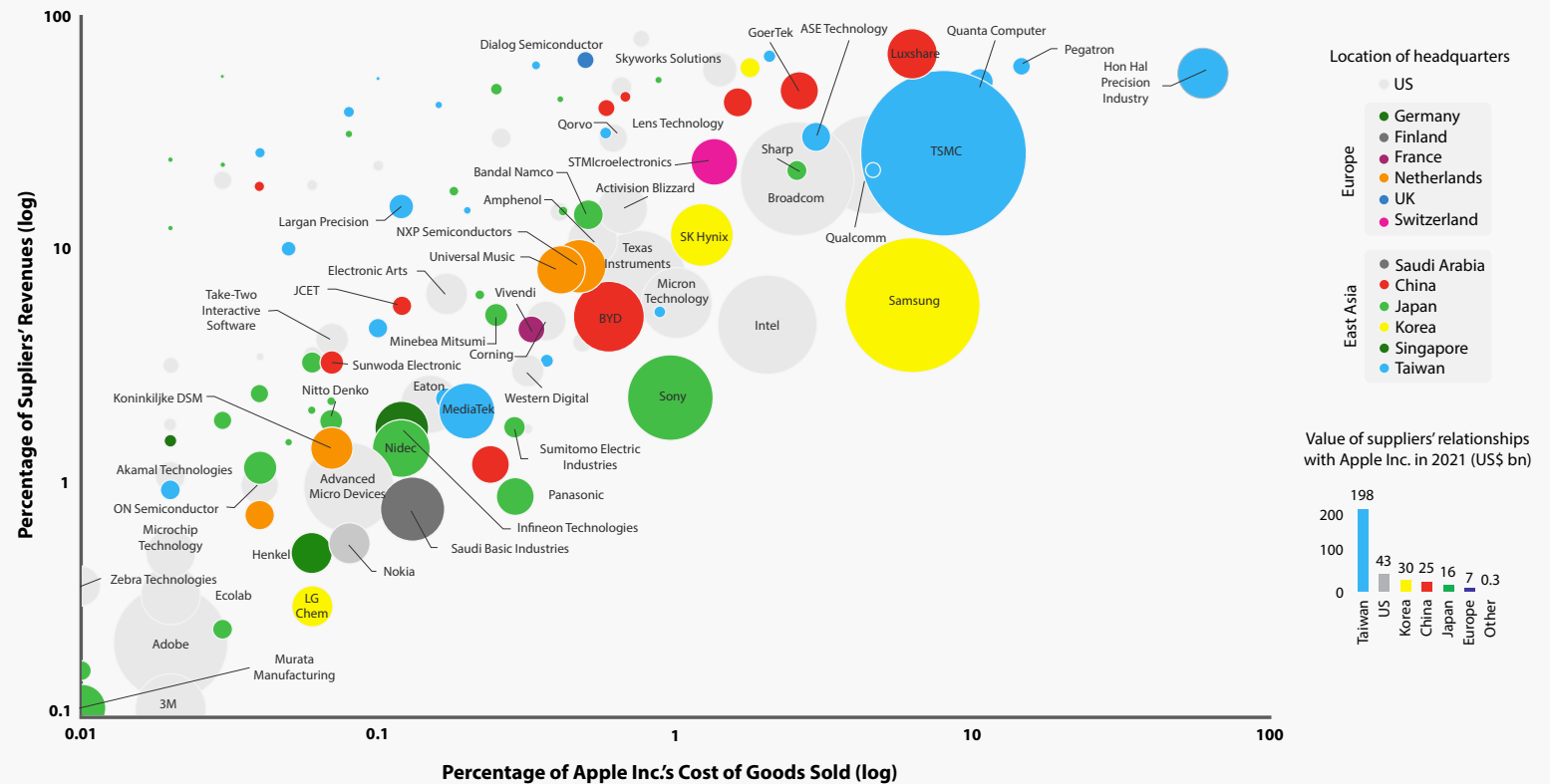
Finanser – identifiera vem som finansierar de involverade företagen. Fackligt samarbete med pensionsfonder kan, till exempel, bidra till att övervinna motstånd.

Denna strategi kräver en grundlig förståelse för företagets verksamhet och leveranskedja. Det förutsätter att fackföreningar, i synnerhet de huvudkontorsbaserade, har tillgång till en fullständig kartläggning enligt beskrivningen i introduktionsguiden. Där resurser finns tillgängliga kan arbetstagarrepresentanterna vilja konsultera expertis för att tolka leveranskedjans komplexa dynamik.

Ruta 3: Illustration över utvärdering av påtryckningsmöjligheter

Detta diagram illustrerar Apples förhandlingsstyrka över sina leverantörer. Den horisontella axeln visar hur mycket varje leverantör bidrar till Apples varukostnader (Apples beroende), medan den vertikala axeln visar hur mycket Apple bidrar till leverantörens intäkter (leverantörens beroende). Apple har störst förhandlingsutrymme gentemot leverantörer som ligger högt på den vertikala axeln och långt ut till vänster på den horisontella axeln.

APPLE INC'S SUPPLIER BARGAINING POWER

Källa: Friction Point Research – *Analysing Geoeconomic Networks in a Multipolar World* (Att analysera geoeconomiska nätverk i en multipolär värld), PowerPoint-presentation (2022)

FÖRHANDLA OM MILDRANDE ÅTGÄRDER

När påtryckningspunkterna har identifierats bör fackföreningar förhandla fram specifika åtgärder för att hantera kritiska frågor.

Ett första steg kan vara att **fokusera på leverantörernas uppförandekoder**, vilket ofta utgör det primära verktyg med vilket multinationella företag försöker säkerställa hållbarhet längs sina leverantörskedjor. Fackföreningar bör se till att standarder och förväntningar tydligt specificeras i dessa koder, bland annat avseende efterlevnad av fackliga rättigheter. Dock krävs korrekt övervakning och tillämpning för att dessa koder ska få effekt. Att helt enkelt be leverantörer att själva bedöma sin efterlevnad räcker inte. Meningsfull tillsyn kräver oberoende revisioner med fackligt deltagande.

När överträdelser upptäcks ska huvudentreprenören eller beställaren agera. Åtgärder kan omfatta allt från medvetandehöjande och korrigerande insatser till att pausa kontrakt - eller i de allvarligaste fallen, fullständig avyttring från en region eller ett land.

För det andra **bör de klagomålsförfaranden som nämnts tidigare också göras tillgängliga för arbetstagare i leveranskedjan**. Utan detta riskerar de framsteg som uppnås genom tillbörlig aktsamhet i fråga om mänskliga rättigheter inom företagets egen verksamhet, att driva de allvarligaste överträdelserna längre under ytan i leveranskedjan.

Slutligen kan ytterligare åtgärder genomföras beroende på sammanhang, till exempel:

Insourcing – återföra delar av produktionen till den egna verksamheten när outsourcingmodeller medför ohanterliga risker för arbetstagarna.

Leverantörsväl - tillämpa strikta kriterier vid val av affärspartners, bland annat en verifierad historik av rättvis anställningspraxis.

6. **CERTIFIERINGSSYSTEM**

Flerpartsinitiativ innebär samarbete mellan företag, civilsamhället, fackföreningar och ibland regeringsföreträdare, med målet att gemensamt hantera frågor kring ansvarsfullt företagande. Om dessa initiativ är alltför styrda av företagsledningen kan de ibland underminera den tillbörliga aktsamheten i fråga om mänskliga rättigheter, men när de är genuina kan de vara ett effektivt verktyg för att utöva påtryckningar. Företag som är medvetna om anseenderisker deltar ofta i sådana initiativ i utbyte mot en social ansvarsmärkning, och förbinder sig att upprätthålla sociala standarder i sina globala värdekedjor samt att redovisa efterlevnaden.

Inom fordonsindustrin sitter IndustriALL Global Union i styrelsen för Global Battery Alliance (GBA), ett stort flerpartsinitiativ med över 150 organisationer, inklusive regeringar, civilsamhälle och multinationella företag. Denna allians inser att den massiva ökningen av efterfrågan på batterier utgör både en klimatomöjlighet och en utmaning i leveranskedjan.

GBA:s flaggskeppsinitiativ är Battery Passport, en digital standard som, under ett batteris hela livscykel, tillhandahåller spårbara data om dess ursprung, dess tekniska specifikationer och hållbarhetsprestanda, inklusive koldioxidavtryck och tillbörlig aktsamhet i fråga om mänskliga rättigheter.

Huvudkontorsbaserade fackföreningar kan därmed uppmana sina företag att ansluta sig till initiativet, vilket skapar incitament för OEM-företag och leverantörer högre upp i kedjan att mer noggrant undersöka arbetsförhållandena i sina leverantörskedjor.

